

NEMES GÁBOR

Sopron – Róma: adalékok Sopron város középkori egyháztörténetéhez¹

Csaknem 80 éve látott napvilágot Házi Jenő máig alapvető műve, a *Sopron középkori egyháztörténete* című kötet.² A könyv időállóságát az adja, hogy Házi a hazai viszonyok között Sopron város kivételesen gazdag levéltári anyagát példás precizitással feldolgozta és kiadta, és az abból nyert adatokat munkájába szervesen beépítette. Házi Jenő természetesen igyekezett más gyűjtemények iratait is felhasználni, így a Vatikáni Levéltár fondjaiból az addig megjelentetett forrásközléseket szinte kivétel nélkül kiaknázta. Az azóta eltelt idő, különösen az elmúlt néhány évtized jelentős bővülést hozott a római kutatások terén.³ Jelen írásomban azt kísérlem meg bemutatni, hogy a római levéltárakban őrzött források segítségével hogyan gyarapíthatók Sopron város egyháztörténetéről alkotott ismereteink.

Soproni zarándokok Rómában

Róma és Sopron – mint centrum és periféria – közötti legélénkebb kapcsolatot alighanem a zarándoklatok jelenthették. Róma mint az akkori világ legnépszerűbb zarándokcélpontja ezrével vonzotta a peregrinusokat, akikről ismereteinket több, eltérő forrástípus vizsgálatával kell összegyűjtenünk. A zarándoklat-kutatás egyik legértékesebb forrása a római Szentlélek-társulat anyakönyve.⁴ Mivel a római Santo Spirito in Sassia-ispotály konfraternitásába személyesen beiratkozók haláluk órájában teljes búcsút nyertek, így számos zarándok kereste fel a Borgo-negyedben lévő rendházat. A matrikulában sajnos nem találkozunk soproni kötődésűekkel, Sopron megyéből is mindössze Mihály szanyi áldozópapról tudjuk, hogy felkereste az ispotályt.⁵ Bár más forrásból, de biztos ismereteink vannak arról, hogy Soproni Péter ferences szerzetes az 1450. szentév alkalmával meglátogatta Szent Péter sírját, ahol találkozott Kapisztrán Szent Jánossal, akinek haláláig egyik kísérője lett.⁶

¹ A szerző a MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport tudományos munkatársa.

² *Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete.* Sopron, 1939. (Győregyházmegye múltjából IV/1.); *Horváth Richárd: Házi Jenő szerepe a magyar középkorkutatásban.* Soproni Szemle 66. (2012), 299–303., itt: 301.; *Vajk Ádám: Házi Jenő egyháztörténeti munkássága.* Soproni Szemle 66. (2012) 4. sz. 304–309., 304–305.

³ *Tusor Péter: Magyar történeti kutatások a Vatikánban.* Budapest–Róma, 2004. (Collectanea Vaticana Hungariae I/1. – Excerptum) Budapest–Róma, 2004., a további munkákat ld. alább.

⁴ *Bunyitay Vince: A római Szentlélek-Társulat anyakönyve 1446–1523.* Budapest, 1889. (Monumenta Vaticana Hungariae I/5.) (A továbbiakban: Bunyitay 1889.); *Csukovits Enikő: A római Szentlélek-Társulat magyar tagjai (1446–1523).* Századok 134. (2000) 211–244. (A továbbiakban: Csukovits 2000.).

⁵ Bunyitay 1889. 113. Könnyen lehet ugyanakkor, hogy a pontosan származási hellyel meg nem különböztetett Győr egyházmegyei laikusok közül voltak soproniak is, ld. uo. 99., 114–117., 127., 132–135., 140., 147.

⁶ Házi 1939. 182–184. Stanko Andrić: *Kapisztrán Szent János csodái.* Budapest, 2009. 93–105.

A Rómába zarándoklók – a személyes ügyintézés hatékonyabb voltát kihasználva – gyakran adtak be kérvényeket is a Kúriában. A szupplikációkból azonban nem mindig derül ki, hogy az illető Rómában tartózkodott-e, vagy megbízott útján juttatta el a kérvényeket. Amennyiben elfogadjuk Monay Ferenc és Csukovits Enikő azon feltételezését, hogy a bűnbocsánatért, szabad gyóntatóválasztásért, valamint hordozható oltáron való misézés engedélyezéséért folyamodók egy része a zarándokok közül került ki,⁷ akkor jó okkal feltételezzük, hogy Schöttel Gáspár 1466-ban,⁸ Herb Kristóf,⁹ Joachim János¹⁰ és Pirchinger Orsolya soproni polgárok 1467-ben hordozható oltárért személyesen a Kúriában folyamodtak.¹¹ Az Apostoli Poenitentiarián 1474 decemberében Aichner Péter és felesége, Magdolna, valamint Lackner Márton és felesége, Katalin kérvényezett teljes bűnbocsánatért.¹²

Bár a vatikáni források között – amint láthatjuk – egyelőre nem sok adat akad soproni polgárok zarándoklatára vonatkozóan, szerencsére Sopron város levéltárában bőséggel találunk információkat a városi polgárok peregrinációiról. Dági Márton¹³ soproni polgármester 1349-ben egy határjáráson azért nem tudott személyesen megjelenni, mert az oklevél tanúsága szerint az apostolok sírjához utazott.¹⁴ Zarándoklatára már évekkel előtte felkészült, hiszen 1345-ben az akkor Avignonban tartózkodó VI. Kelemen pápától magának, valamint feleségének, Erzsébetnek és édesanyjának, Ágnesnek szabad gyónta-

⁷ *Monay Ferenc*: A római magyar gyóntatók. Róma, 1956. 32.; Csukovits 2000. 213.

⁸ Soproni polgár 1456: *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I/1–7. II/1–6. Sopron, 1921–1943. (A továbbiakban: *Házi*) II/1. 79–80. – 1495: *Házi* II/1. 244–246. (végrendelete). 1464-ben, 1477–1478-ban, 1481-ben és 1483/84-ben tanácsos: *Házi* I/5. 106–112.; *Házi* II/1. 189–190.; *Házi* I/5. 365–367.; *Házi* II/1. 127–129.; 213–214; *Mollay Károly*: Macskakő-Katzenstein. Feudális anarchia és huszitizmus Sopron környékén (1440–1465). Soproni Szemle 17. (1963), 122–135., itt: 134. Fia klerikus lett: Schöttel Rafael 1495-ben már felszentelt pap, 1504-től 1538-ig a várarokmenti Boldogasszony-templom káplánja, ld. *Házi* 1939. 201., 246.

⁹ Herb Kristófot kétszer választották meg városbírónak (1468., 1469.), 1476 és 1490 között pedig legalább tízszer polgármesternek. Életére ld. *Mollay Károly*: A Tómalom középkori előzményei (Fejezet a soproni határ történetéből). Soproni Szemle 46. (1992), 150–167., itt: 150–151.; *Goda Károly*: Jakob Joachim és kora: egy középkori portré körvonalai. Soproni Szemle 62. (2008), 143–146.

¹⁰ Tanácsos, polgármester (1457/58, 1464, 1466). Pecsétjét ld. *Tompos Ernő*: Soproniak középkori pecsétjei. Soproni Szemle 27 (1973), 289–306., itt: 298.

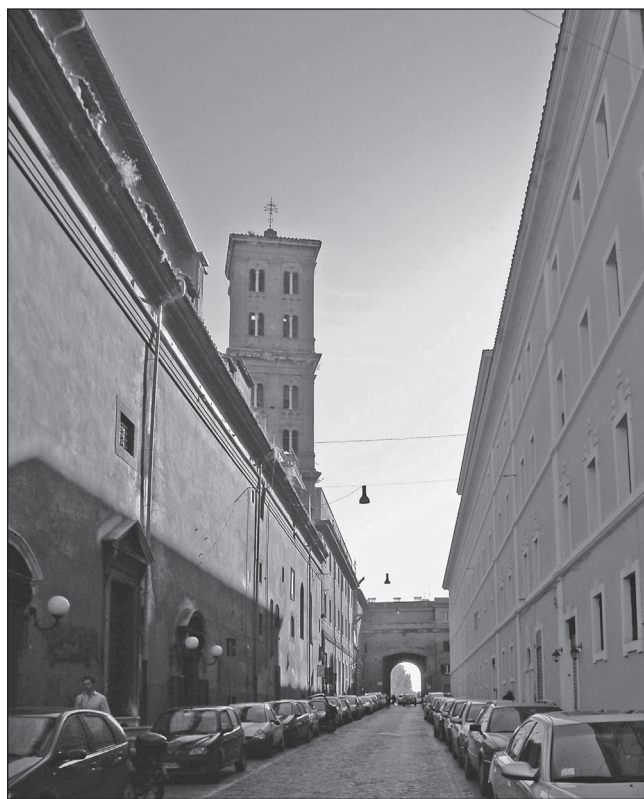
¹¹ *Czaich Á. Gilbert*: Regesták a római Dataria-levéltárak Magyarországra vonatkozó bulláiból II. Pál és IV. Sixtus pápák idejéből I–II. Történelmi Tár 22. (1899), 1–17., 235–272., 262. Ld. még *Házi* 1939. 108–309.

¹² RG Online, RPG VI 06949, URL: <<http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/6/6949>> (Datum 16.06.2017). *Erdélyi Gabriella*: A Sacra Poenitentiaría Apostolica hivatala és magyar kérvényei a 15–16. században I–II. Levéltári Közlemények 74. (2003), 33–57.; 76. (2005), 63–103. (A továbbiakban: Erdélyi 2003, 2005.) Aichnerre ld. *Házi* 1939. 108.; *Mollay Károly*: Középkori háztörténet és várostörténet. Második rész. III. A Szt. Mihály utca 1. és 3. számú házak (1424–1569). Soproni Szemle 43. (1989), 126–148. (A továbbiakban: *Mollay* 1989/2.) 132.

¹³ *Mollay Károly*: Névtudomány és várostörténet Dágtól Ágfalváig (1195–1416). Soproni Szemle 15. (1961), 114–129., 193–200., itt: 122.

¹⁴ *Házi* I/1, 94.; *Házi* 1939. 305.

A via dei Penitenzieri Rómában

tóválasztásért és teljes bűnbocsánatért folyamodott.¹⁵ Sighart Márton soproni tanácsos¹⁶ az 1500. szentévbén végrendelkezett, még azelőtt, mielőtt az apostolok sírjának látogatására indult volna.¹⁷ Ismerünk azonban olyan zarándokokat is, akik nem önszántukból, hanem éppenséggel vezeklésből kellett hogy vállalják az utazást. 1455-ben a sérci Phaff Egyednek Drescher Péter soproni polgár agyonütése miatt kellett Rómába zarándokolnia, 1497-ben a felső-ausztriai Grestenből származó Velpämer Ákosnak pedig azért, mert éjszaka leszúrta Plaswetter Mátyás soproni polgárt.

¹⁵ *Bossányi Árpád*: *Regesta supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású adatai. I. 1342–1352.* Budapest, 1916. 101., nr. 192.

¹⁶ 1491 és 1503 között több alkalommal tanácsos, 1481–1493 és 1492/93-ban városbíró, 1495/96-ban polgármester, 1500-ban a Szent Mihály-plébániatemplom tempomatyja, ld. *Házi* 1939. 31.; *Goda Károly*: *A város élén. Sopron polgármesterei a 15–16. század fordulóján.* Soproni Szemle 58. (2004), 308–328., 314–315., 328.

¹⁷ *Házi* II/1. 262.; *Csukovits Enikő*: *Középkori magyar zarándokok.* Budapest, 2003. (História Könyvtár. Monográfiák 20.) (A továbbiakban: *Csukovits* 2003.) 35.

Voltak olyanok is, akik életük során – bár szándékukban állt – mégsem tudtak Rómába utazni. 1404 és 1535 között 35¹⁸ olyan soproni testamentumot ismerünk, melyben a végrendelező pénzt, szőlőt vagy egyéb ingóságot hagy valakire azért, hogy halála után az apostolok sírját helyette felkeresse.¹⁹

Steiner Mihály, a várarokmenti Boldogasszony-kápolna igazgatója 1499-ben például egy fehér lovat testált nagybátyjára, Schmid Jánosra, hogy halála után helyette Rómába zarándokoljon.²⁰ A végrehajtásra kijelölt személyek általában rokonok – házastárs, gyermek, unoka, testvér, unokatestvér, nagybáty, sógor – voltak. 1424-ben például Pintér Ottó végrendeletében Margit nevű feleségét bízta meg római zarándoklattal; 1425-ben viszont Margit – már mint özvegy – János nevű testvérét. 1476-ban Leinbater Mihály ugyanakkor egy polgártársát, Klein Mártont bízta meg e kegyes feladattal. A zarándoklattal megbízottak között egyházi személyek is előfordultak: 1482-ben Kempnei László özvegye, Traismaurer Borbála²¹ 32 magyar forintot hagyott római zarándoklatra, hogy abból két személy útra keljen, melyből az egyik egy bizonyos Asem nevű remete volt. A remetének e kegyes cselekmények mellett a Moson megyei Boldogasszony plébániatemplom számára is búcsúlevelet kellett szereznie. 1484-ben Haiden Vencel özvegye 12 forintot, 1488-ban Sneider Lénárd pedig 10 forintot rendelt papja számára „Romfahrt” céljából. Sági György – amint özvegye, Margit 1487-ben kelt végrendeletéből kiderül – gyóntatóját, Almás Bálint papot, a Szent Mihály-plébániatemplom és a Szent Erzsébet-ispotálykápolna Szent Kereszt-oltárának altaristáját²² küldte az Örök Városba, hogy pénzádományt

¹⁸ Szende Katalin 28-ról tud, Házi Jenő 39-ről, ld. *Házi* 1939. 305.; *Szende Katalin: A soproni későközépkori végrendeletek egyház- és tárgytörténeti tanulságai.* Soproni Szemle 44. (1990), 268–273., itt: 269.

¹⁹ 1404. Magyar Mendel felesége, *Házi* II/1. 149.; 1418. Márcfalvi Rüdél, uo. 159.; 1423. Anna, Bayr János felesége, uo. 28.; 1424. Pintér Ottó, uo. 30.; 1425. Margit, Pintér Ottó özvegye, uo. 32.; 1426. Faul Ottó, uo. 34.; 1448. Borbála, Juding Miklós özvegye, uo. 69.; 1448. Bayr János, uo. 70.; 1454. Nieschendorffer Mihály, uo. 74.; 1456. Ledrer Péter, uo. 81.; 1459. Haberleiter Péter felesége, *Házi Jenő – Németh János* (közread): *Gerichtsbuch. Bírószági könyv 1423–1531.* Sopron, 2005. (Sopron város történeti forrásai A/2) (A továbbiakban: *Gerichtsbuch*) 173., nr. 194.; 1460. Waldner György, *Házi* II/1. 92.; 1464 előtt Stubmföl András apja, *Gerichtsbuch* 189., nr. 255.; 1465. Borbála, Seuberlich Zsigmond özvegye, *Házi* II/1. 96.; 1466. Wiener János, uo. 97.; 1467. Siebenbürger Jeromos, uo. 104.; 1473. Zaundürr asszony, uo. 114.; 1474. Bader Lénárd felesége, uo. 120.; 1474. Ilona, Cseh Imre felesége, uo. 122.; 1474. Kuncz Waldner, *Gerichtsbuch* 235–236., nr. 397.; 1476. Leinbater Mihály, uo. 187.; Leb András özvegye, *Gerichtsbuch* 247, nr. 421.; 1480. Zaukan Fülöp, *Házi* II/1. 193. és *Gerichtsbuch* 258, nr. 437.; 1482. Traismaurer Borbála, Kempnei László özvegye, uo. 205.; 1484. Kacz Miklós, uo. 131.; 1484. Ágnes, Haiden Vencel özvegye, uo. 214.; 1484. Resch Miklós, uo. 217.; 1487. Pogner István, uo. 220.; 1487. Margit, Sági György özvegye, uo. 224.; 1488. Schneider Lénárd, uo. 225.; 1495. Neuhofer János, uo. 250.; 1499. Margit, Lang Mihály felesége, uo. 258.; 1499. Steiner Mihály javadalmaz pap, uo. 260.; 1499. Stadel Mihály, uo. 261.; 1500. Slapan György városplébános, *Házi* II/6. 274. L. még *Házi* 1939. 305–308.; *Csukovits* 2003. 88.; *Fedeles Tamás: „Isten nevében utazunk.”* *Zarándokok, búcsújárás, kegyhelyek a középkorban.* Pécs, 2015. 159–160.

²⁰ Steiner Mihályról ld. *Házi* 1939. 201.; *Csukovits* 2003. 95.

²¹ A Traismaurer családról ld. *Házi Jenő: Turnhofer Tamás ősei.* Soproni Szemle 17. (1963), 261–266.; *Mollay Károly: A Rózsák utcája.* (Részlet Sopron középkori helyrajzából). Soproni Szemle 46. (1992), 231–244., 231–233. Traismaurer Borbála a Szent Mihály-templomban külön kápolnát és Szent Borbála tiszteletére oltárt alapított, ld. *Házi* 1939. 90., 119.

²² Almás Bálintról ld. *Házi* 1939. 168–169.

vigyen a római kúriába. Hasonlóképpen járt el 1495-ben Neuhofer János is: gyóntatójának, Lechner Tamásnak hagyott 16 forintot római zarándoklatra, melyből 4 forintot a Városban kegyes célra kellett felajánlania. Az ilyen célú adakozás akár családi hagyomány is válhatott, hiszen 1459-ben Haberleiter Péter özvegye, 1485-ben pedig Haberleiter Miklós hagy – Slapan György plébános javaslatára – bizonyos összeget egy-egy *scolaris* római zarándoklatára, hogy az apostolok sírjánál a család üdvéért imádkozzon.²³ Bár a végrendeletek végrehajtásáról nincsenek pontos információink, egy adat mégis arra enged következtetni, hogy ezek jó eséllyel meg is valósultak: 1476-ben a soproni városi bírói szék Leb asszony testamentumában fogadott római zarándoklat elvégzésére kötelezte a meghagyó unokáját.

Soproni testamentumokban több példa is akad, hogy a végrendelező papszentelési célra adakozott: 1438-ban Mager János, 1509-ben Sóvágó Vince hagyott 8, illetve 6 font dénárt, hogy egy szegény diák Rómába menjen és ott az egyházi rendeket felvehesse. 1515-ben pedig Lederer Ágnes asszony tíz forintot hagyott Mátyás nevű fiára, hogy abból tanulmányait és római papszentelését fedezhesse.²⁴

A tudásszomja és talán a római papszentelés lehetősége vonzotta Rómába Greiner Pongrác soproni származású ifjút is, akit tanulmányaiiban Fleischhacker Péter soproni polgár 10 aranyforinttal támogatott. Fleischhacker végrendeletéből az is kiderül, hogy mikor Greiner Pongrác az Örök Városban pénzzavarba került, akkor Farkas volt soproni iskola-mester adott neki kölcsön 4 magyar aranyforintot, ezen adósságát pedig Fleischhacker a szintén Rómába utazó soproni pap, Lechner Tamás útján egyenlítette ki.²⁵

E rövid áttekintés után kitűnik, hogy a Rómába zarándokló vagy erről végrendelező soproni polgárok nagyobb részét a városi elithez tartoztak, a forrásokban általában városbírókkal, polgármesterekkel és tanácsosokkal, valamint módos kereskedőkkel találkozunk.²⁶ Még mielőtt elhamarkodott következtetéseket vonnánk le, le kell szögezni, hogy

²³ *Házi* 1939. 337.; *Mollay Károly*: Soproni élet a 15. század második felében. (A Haberleiter-család története.) Soproni Szemle 5. (1941), 109–122., itt: 120.; 153–172., itt: 154–157.

²⁴ *Házi* II/1. 58., 316., 333.; *Házi* 1939. 306.; *Szende Katalin*: „Míg el nem éri a nagykorúságot...” Gyermek a középkori magyarországi városi végrendeletekben. Soproni Szemle 62. (2008), 245–261., itt: 256. A római papszentelésekkel Fedeles Tamás foglalkozik, aki 1436 és 1523 között 34 Győr egyházmegyei klerikust talált, akik a kisebb vagy a nagyobb papi rendeket Rómában vették fel. Ezek között nincs soproni. Segítségét hálásan köszönöm. Ld. *Fedeles Tamás*: Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén (1516–1523). In: Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis; XVII.) Pécs, 2017. 51–104.

²⁵ *Házi* II/2. 99–100. Greiner Győrben és a bécsi egyetemen is tanult. Ld. még *Házi* 1939. 98–99., 245.; *Mollay Károly*: A Számkivetettek Testvérülete a középkorban. Soproni Szemle 43. (1989), 334–344. (A továbbiakban: Mollay 1989/4.) 340–341.

²⁶ Az eddig nem azonosított végrendelező polgárookra ld.: Bayr János 1425/27. tanácsos., a Szent György-kápolna Mindenszentek-oltárának alapítója, *Házi* 1939. 221–222.; *Mollay Károly*: A Kovácsok utcájának topográfiája. (Várkerület 3–37. számú telkek) (1379–1536) Soproni Szemle 48. (1994), 266–302. (A továbbiakban: Mollay 1994.) 279. Haiden Vencel és felesége, Ágnes a Szent Mihály-templom Szent Anna-oltárának alapítója, *Házi* 1939. 117.; *Mollay Károly*: Magyarország zenei története. (Soproni jegyzetek). Soproni Szemle 45. (1991), 219–229., itt: 220. Juding Miklós tanácsos, városbíró (1421), *Tompos*

ez nem jelenti azt, hogy a szegényebb rétegek – amint azt Erdélyi Gabriella kutatásaiból is tudjuk – ne keresték volna fel az Örök Várost. Jelenleg azonban erre Sopron esetében – talán a forrásadottság miatt – jóval kevesebb adatunk van.

Soproni klerikusok – római források

Soproni klerikusok életrajzához több adatot kínálnak a vatikáni levéltári források. 1459-ben egy bizonyos „Jacobus Arcuficis de Supronio” *scolaris* és „Eggidius Swarcz de Sopronio” *acolutus* kérte a római Sacra Poenitentiaria Apostolica hivatalától, hogy a papi rendeket a passauai püspöktől vagy annak vikáriusától vehesse fel. 1479-ben pedig egy bizonyos „Jacobus Gruunremb de Sopronio” *scolaris* ugyanehhez a hivatalhoz fordult pappá szentelését kérve, mert – indoklása szerint – ordinárius püspökéhez a rendek felvételéért nem fordulhat.²⁷ Jacobus Arcuficis nem lehet más, mint Jakab pap, egy ijgyártó fia, aki 1466 és 1473 között Lénárt kalapos házában, a mai Szent Mihály utca 1. szám alatt lakott,²⁸ és akire 1468-ban Hueter Liendel neje, Erzsébet, végrendeletében legjobb kabátját hagyta.²⁹ Schwarz Egyed is ismert alakja a soproni egyháztörténetnek: 1462-től 1495-ig a várárokmenti Boldogasszony-templom káplánja, a Krisztus teste-oltár javadalmasa volt.³⁰ Jacobus Gruunremb *scolaris*ról azonban semmit sem tudunk, személyének tisztázása további kutatást igényel. Az Apostoli Poenitentiariához, a pápai gyóntató hivatalhoz nem csak papszentelés ügyében, hanem a már említett szabad gyóntatóválasztással kombinált teljes bűnbocsánatért is sokan fordultak. Ilyet kért Bogner Farkas is, aki úgyszintén a várárokmenti Boldogasszony-kápolnában szolgált 1452-től káplánként, 1458-tól 1476-ig pedig kápolnaigazgatóként.³¹

1973. 198.; *Mollay Károly*: Családtörténet és társadalomtörténet. (Az 1532. évi soproni mészárosok) Soproni Szemle 42. (1988), 292–325., itt: 323. Lang Mihály, gabonakereskedő, *Mollay Károly*: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489). Soproni Szemle 49. (1995), 289–316. (A továbbiakban: *Mollay* 1995.) 293. Ledrer Péter tímár, a Szent Mihály-templom Háromkirályok oltárának egyik alapítója. *Házi* 1939. 107. Leinbater Mihály tanácsos, *Házi* 1939. 115. Nischendorfer Mihály háztulajdonos az Ógabonaterén, *Mollay* 1994. 299. Neuhofer János nagykereskedő, *Mollay Károly*: Kereskedők, kalmárok, árosok. Moritz Pál Kalmár (1511–1530). Soproni Szemle 45. (1991), 1–32., 10. Stadel Mihály kádármester, gabonaárus. Sighart Márton sógora, *Mollay* 1995. 295. Zaukan Fülöp patricius, a várárokmenti Boldogasszony-kápolna Szent Ulrik oltárának felállítója, a Számkivetettek Testvérületének elöljárója. *Házi* 1939. 207.; *Mollay* 1989/4. 336.

²⁷ Az adatokat Erdélyi Gabriellának köszönöm. A Rómában történő, pappá szentelés tárgyában beadott kérvényekre ld. *Erdélyi Gabriella*: Szökött szerzetesek. Erőszak és fiatalok a késő középkorban. Budapest, 2011. 108–113.

²⁸ *Mollay* 1989/2. 127–128.

²⁹ *Házi* II/1. 105–106.

³⁰ *Házi* 1939. 199.; *Mollay Károly*: Két középkori oltárjavadalom történetének tanulságai. (Részlet Sopron középkori topográfiájából). Soproni Szemle 48. (1994), 43–59., 49–50., 55–56.; *Uő*: A Kovácsok utcájának topográfiája (1379–1536) III. Soproni Szemle 49. (1995), 193–214., 206–207., 210.

³¹ 1438–1452 a Szentlélek-kápolna Szent Erasmus-oltárának javadalmasa: *Házi* 1939. 129., 198–200. *Mollay Károly*: Középkori háztörténet és várostörténet. Első rész. Soproni Szemle 43. (1989), 18–40. (A

A pápai kancellárián benyújtott kérvények meghatározó részét képezték az egyházi javadalmakkal kapcsolatos szupplikációk. Érdekesség, hogy olyan forrás, amelyben soproni illetőségű személy szülővárosában kívánt javadalomhoz jutni, egyelőre nem ismert. 1418-ban Soproni György – aki egyetemi tanulmányai során *magister artium* fokozatot szerzett – kért V. Márton pápától egy megüresedett pozsonyi kanonoki stallumot, melyet a néhai Kanizsai János esztergomi érsek már neki adott.³² Soproni javadalmak két esetben fordulnak elő a szupplikációs regisztrumokban: 1458-ban a kölni egyházmegyéből származó Heinemannus de Unna, a pápai kancellária írnoka a soproni Szent György-kápolna Mindenszentek oltárát kapta meg a pápától;³³ 1499-ben Ötvösi Bereck Győr egyházmegyes áldozópap pedig, mint VI. Sándor pápa kamarása a soproni Szent Mihály-plébánia-templom Szent Erasmus- és Szűz Mária-oltárjavadalmaért folyamodott.³⁴ Mindkettejük esetében elmondható, hogy a javadalom tényleges birtokába sosem jutottak.

Az Apostoli Kamarát a megszerzett javadalom után megillető taksák fizetése miatt több ízben érkeztek klerikusok hazánkba Rómába. A kinevezett püspökök az úgynevezett *commune servitiumuk* (kinevezési illeték) fizetését legtöbbször saját kanonokaikkal intéztették: Salánki Ágostonét például 1452-ben Öttingi János (Hans von Ötting) győri kanonok rendezte,³⁵ aki 1456. és 1463. között soproni plébános és a Szent György-kápolna Mindenszentek-oltárának javadalmasa volt.³⁶

továbbiakban: Mollay 1989/1. 27–30., 39–40.; *Uő*: Többynnyelvűség a középkori Sopronban II. A latin nyelv (1352–1450). Soproni Szemle 21. (1967), 317–333., itt: 318. A kérvényt Erdélyi Gabriellának köszönöm.

³² Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár, Kézirattár, MS 10656, I. doboz, 1. csomó, fol. 486–488.; regesztája: Lukcsics Pál: XV. századi pápák oklevelei I–II. Budapest, 1931–1938. (Monumenta Hungariae Italica 1–2.). I. n. 146.; Zsigmondkori Oklevéltár VI. n. 2465. Említi: *Házi* 1939. 341.

³³ RG Online, RG VII 00837, URL: <<http://rg-online.dhi-roma.it/RG/7/837>> (2016.08.19.), *Thomas Frenz*: Repertorium Officiorum Romane Curie, <http://www.phil.uni-passau.de/fakultaetsorganisation/fakultaetsangehoerige/histhw/forschung/rorc/conspectus-generalis-personarum-alphabeticus>, Heinemannus de Unna. A kérvény szerint az oltárjavadalom Öttingi János 1458. febr. 16-i lemondásával ürült meg, bár a hazai források szerint 1463-ig viselte, ld. lentebb.

³⁴ *Tóth Szabó Pál*: Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiók világánál I–IV. Századok 37. (1903) 1–15., 151–159., 219–239., 327–344., 9., 340.; *Veress Endre*: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Budapest 1941. (Monumenta Hungariae Italica 3.) (A továbbiakban: *Veress* 1941.) 171, 256, 314. A Szent Mihály-templom Szent Erasmus-oltárral nem rendelkezett, az a Szentlélek-kápolnában volt: *Házi* 1939. 129.; *Mollay* 1989/1. 21–35. A kérvény időpontjában Klein Márton bírta.

³⁵ *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536) I–II*. Feltárta, szerkesztette és közreadja Lukcsics József, Tusor Péter, Fedeles Tamás, szerkesztőtárs Nemes Gábor. Budapest–Róma 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae I/9–10.) (A továbbiakban: *Cameralia Documenta Pontificia*) I. 356. Öttingi János 1452 januárjában Bolognában volt, ld. *Veress* 1941. 41; *Bedy Vince*: A győri székeskáptalan története. Győr, 1938. (Győregyházmegye múltjából III.), 324.; *Házi* 1939. 22.; *Köblös József*: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. Budapest, 1994. (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) 440–441.; *C. Tóth Norbert*: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században II. rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”. Budapest, 2015. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.) 141.

³⁶ Öttingi János 1456. ápr. 21-én a soproni tanácsnak írott levelében – már mint plébános – leírta, hogy elfogadja a Frohleich Simon oltárjavadalmas halálával megüresedett helyet, ld. *Házi* I/4. 82.; *Házi* 1939. 222.

A Római Kúria hivatalnokai és a pápai família tagjai között feltűnően alacsony volt a magyarok száma, egy sopronit azonban itt is felfedezhetünk.³⁷ Éveken keresztül szolgálta a pápai udvart Plattner János, akinek apja Plattner Péter soproni polgár,³⁸ anyja Kunigunda bécsújhelyi polgárnő volt.³⁹ Az ifjú Plattner a bécsi egyetemen sajátította el a bölcseleti tanulmányokat,⁴⁰ majd 1458 novemberében tűnt fel a pápai família tagjaként, amikor pápai credenciariusként vett fel a kamarától 20 forintot. 1459 februárjában kérte első javadalmát, akkor a pápától a salzburgi egyházmegyei Berg (*Pergh*) Szűz Mária-plébánia javadalmáért szupplikált. 1460 januárjában egy megbízatást teljesített: befizette a freisingi egyházmegyei Einsbach plébániáért fizetendő taksákat annak birtokosa, Christophorus Schachner helyett. Ez év júliusában pappá szenteléséért folyamodott, végül ez év december 22-én a szupplikációs regisztrumok írnoka lett.⁴¹ 1463 tavaszán a bécsi Maria am Gestade-kápolna igazgatóságát és egy freisingi kanonoki javadalmat szupplikált.⁴² 1464 januárjában, miután kötelezvényt tett az Apostoli Kamara számára, hogy általa elnyert egyházi javadalmak után bullát állíttat ki,⁴³ újabb beneficiumok után nézett: ez év júliusában a passauai egyházmegyei Stam egy kápolnáját vagy oltárát, valamint a kremsi plébániatemplom Szűz Mária-oltárjavadalmát kérte.⁴⁴

Ezt követően hazatért Rómából és Bécsben telepedett le: 1466-ban már a néhány évvel korábban a pápától kérvényezett Berg plébánosaként és bécsi Maria am Gestadetemplom káplánjaként találkozunk vele: ez év május 30-án ugyanis Mathes Pekch von Schweinwart bécsi polgártól a Schottentornál vett egy házat a kápláni javadalom számára.⁴⁵ 1471-ben még egy épületet szerzett, Niklas Kalteisentől életjáradékért megvette an-

³⁷ Thomas Frenz: Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527. Tübingen, 1986. (Bibliothek des deutschen Instituts in Rom 63.) 241., idézi Tusor Péter: Purpura Pannonica. Az esztergomi bíborosi székek kialakulásának előzményei a 17. században. Budapest–Róma, 2005. (Collectanea Vaticana Hungariae I/3.) 46., 105. j.; Fraknói Vilmos: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékekkel II. Budapest 1902. 405–407.

³⁸ Peter Plattner soproni polgár, 1426: *Házi* II/2. 357.; 1449: *Házi* I/3. 273.

³⁹ Egy 1467. évi adat Kunigundát talán tévesen Veit Plattner özvegyeként tünteti fel: Gerichtsbuch 214. Első férje Peter Plattner, második férje pedig Veit Lehner volt: *Házi* I/4. 77–78. Veit Plattner bécsújhelyi polgárra ld. *Házi* I/4. 360.; *Házi* II/4. ad indicem; Gerichtsbuch 203–204.; *Házi* 1939. 341–342.

⁴⁰ 1451-ben beiratkozott hallgatója volt a bécsi egyetemnek, ld. Fraknói Vilmos: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Budapest, 1874. 51. Az 1448-ban beírt „Johannes Thorificis de Sopronio” és az 1449-ben bejegyzett „Johannes Scriptoris de Sopronio” talán őt rejthetik, ld. Schrauf Károly: Magyarországi tanulók külföldön II. Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Budapest 1892. 103., 107.

⁴¹ Frenz: Repertorium Officiorum Romane Curie, Joannes Plattner. (a letöltés dátuma 2017.06.09.)

⁴² RG Online, RG VIII 00870, URL: <http://rg-online.dhi-roma.it/RG/8/870>; RG Online, RG VIII 03407, URL: <http://rg-online.dhi-roma.it/RG/8/3407> (a letöltés dátuma 2017.06.09.)

⁴³ Cameralia Documenta Pontificia II. nr. 1262.

⁴⁴ RG Online, RG VIII 03407, URL: <http://rg-online.dhi-roma.it/RG/8/3407> (a letöltés dátuma 2017.06.09.)

⁴⁵ „Hannsen Plattner Pharrer zu Perg in Obern Kernnden Satzburger Bistumbs und dietzeit Obrister Caplan Unser Lieben Frawn Capellen auf der Stetten zu Wienn” <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2134/charter> (letöltés: 2017.06.16.). Bergi javadalma többször nem kerül szóba, 1467. szept. 10-

nak Kärntner Tornál lévő házát.⁴⁶ Mindeközben többször felkereste Sopront, elsősorban itt lévő ingatlanjaival kapcsolatos ügyintézés szolgáltatta haza. 1468-ban ekkor talán már idős édesanyja birtokügyletét rendezte el,⁴⁷ 1475-ben a ferences kolostor melletti vásáros bódóját adta el a városnak,⁴⁸ 1477-ben pedig a Keresztelő Szent János-kápolna melletti kiégett, üres telkét vette meg tőle Reisner Lénárd.⁴⁹

Összegzés

Az itt számba vett vatikáni levéltári források száma első ránézésre talán kevésnek tűnhet, bár kétségtelen, hogy a további feltárások és forráskiadások (elsősorban az 1453 és 1521 közötti kérvény- és bullaregisztrumok szisztematikus átnézése és publikálása)⁵⁰ révén azért minden bizonnyal tovább nőhet. Ezenkívül a pontos származási hellyel nem szereplő, a kúriai szokás szerint csak egyházmegyénkkel jelölt személyeknek a Sopron város levéltári anyagában szereplő családnevekkel való összevetése is hozhat még újabb eredményeket.

Ennek ellenére azok, akik még több tucat soproni vonatkozású vatikáni levéltári adatra várnak, alighanem csalatkozniuk kell. Bár nyilván nem elhanyagolható szempont a vatikáni levéltári anyagban az elmúlt évszázadokban végbement pusztulás,⁵¹ de az okokat máshol kell keresnünk. A Szentlélek-társulat beiratkozói kapcsán már Kubinyi András és Csukovits Enikő, illetve a *Sacra Poenitentiaría Apostolica* kérvényezői alapján Erdélyi Gabriella arra a megállapításra jutott, hogy a zarándokok és a kérvényezők számát leginkább befolyásoló tényező az adott egyházmegye lakosság száma volt.⁵² Ezeken túl meghatározó lehetett az egyes egyházmegyék gazdagsága, társadalmi összetétele, városiasodottsága⁵³

én Stephan Schachl nußdorfi házának eladásakor mint az oklevél egyik hitelesítője csak káplánként jelent meg. <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2150/charter> (letöltés: 2017.06.16.).

⁴⁶ <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2204/charter> (letöltés: 2017.06.16.).

⁴⁷ Gerichtsbuch 222.

⁴⁸ *Házi* I/5. 331–332.

⁴⁹ Gerichtsbuch 247. – 1465-ben Seuberlich Zsigmond feleségének, Borbálának a végrendeletéből megtudjuk, hogy fél háza Hans Plattneré mellett volt, *Házi* II/1. 96.

⁵⁰ VI. Adorján és VII. Kelemen pápák idejéből nem ismerünk soproni vonatkozású adatot. Az információt Lakatos Bálintnak és Tóth Péternek köszönöm. Ld. még *Supplicationes Hungaricae, 1522–1523*, feltárta és közreadja Lakatos Bálint (Collectanea Vaticana Hungariae I/16) Budapest–Róma, 2017 (megjelenés alatt); Tóth Péter: Adatok az egri püspökség késő középkori egyházi topográfiájához. In: *Történet – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Veres László tiszteletére*. Miskolc, 2010. 315–327.

⁵¹ Remigius Ritzler: Die Verschleppung der päpstlichen Archive unter Napoleon I. *Römische Historische Mitteilungen* 6–7. (1962–1964) 144–190.; Thomas Frenz: Die verlorenen Brevenerregister 1421–1527. *Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken* 57. (1977). 354–365.

⁵² Kubinyi András: Magyarok a késő-középkori Rómában. *Studia Miskolcinsensia* III. Miskolc, 1999. 83–91., 88–91.; Csukovits 2003. 178–179.; Erdélyi 2005. 81–83.

⁵³ Kubinyi András: Városhálózat a késő középkori Kárpát-medencében. *Történelmi Szemle* 46. (2004), 1–2. sz. 1–30.

és esetlegesen a Rómától való földrajzi távolság is.

A győri egyházmegye és a pápaság kapcsolatrendszerének elemzése során már korábban összevettem a Lukcsics Pál által, a Datária szupplikációs regisztrumaiból, valamint a vatikáni és lateráni bullaregisztrumokból kigyűjtött, 1417 és 1453 között kelt magyar vonatkozású adatokat, valamint a *Sacra Poenitentiaria Apostolica*hoz benyújtott magyar kérvényeket az egyes magyarországi egyházmegyéknek a királyság összlakosságához viszonyított százalékos eloszlásával. Lukcsics Pál két regesztakötetében a Győr egyházmegyeiek aránya 6%, míg a *Poenitentiaria*hoz benyújtott kérvények között 5 %; míg a győri egyházmegye az ország összlakosságához viszonyított aránya 4 % körül mozog.⁵⁴ Ha tovább visszük a gondolatsort, és Sopron későközépkori lakosságát 3-4000 főben határozzuk meg, akkor a Lukcsics Pál és Erdélyi Gabriella által kigyűjtött, együttesen hozzávetőleg 6000 rekordból mindössze 8-10 vonatkozhat a városra. Írásomban felsorolt dokumentumok mennyisége e számítást hozzávetőleg alá is támasztják. Összehasonlításként fontos megemlíteni, hogy a jelenség nem lehetett egyedi: a székes- és társaskáptalannal nem rendelkező, egyébként jelentősebb magyarországi városok, mint például Kassa, Késmárk, Eperjes, Kolozsvár vagy Brassó Lukcsics Pál gyűjtésében hasonló nagyságrendű adattal szerepelnek.

Elsősorban a török hódoltság alatt elpusztult egyházmegyék (főleg a kalocsai érsekség, a csanádi és a váci püspökség) tekintetében szinte csak a római kúria levéltáraiban fennmaradtak alapján tudjuk rekonstruálni a régió középkori egyháztörténetét. Mivel Sopron város gazdag levéltári anyaga korunkra megőrződött, a Vatikáni Levéltárban lévő források értéke jelen esetben nem abban áll, hogy számarányával felvegye a versenyt a hazaiakkal, hanem az egyedi, Magyarországon fel nem lehelhető irattípusok által az egyházi archontológia és prozopográfia, valamint a városi polgárság társadalom-, vallás- és kultúrtörténeti vizsgálatához szolgáltasson értékes adalékokat.

⁵⁴ *Nemes Gábor*: Győr egyházmegyeiek a késő középkori Rómában. In: Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században. Szerk. Tusor Péter - Szovák Kornél - Fedeles Tamás. (Collectanea Vaticana Hungariae I/15.) Budapest-Róma, 2017. 107-136., 123-132. Az adatokra lásd: *Lukcsics 1931-1938*. alapján saját becslés, Erdélyi 2005. 82.; *Kubinyi András*: A Magyar Királyság népessége a 15. század végén. Történelmi Szemle 38. (1996), 135-160., 157-159. alapján saját becslés.